

**ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБІНСЬКОГО
ФАКУЛЬТЕТ ДОШКІЛЬНОЇ І ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ
імені Валентини Волошиної
КАФЕДРА ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ**

ДИПЛОМНА РОБОТА

з теми

**ВИКОРИСТАННЯ КАРТ В. ПРОППА
ЯК ЗАСОБУ РОЗВИТКУ ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ
В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ**

Студентки 2 курсу, групи МВД,

Галузі знань: 01 Освіта / Педагогіка

Спеціальності: 012 Дошкільна освіта

Бровченко Марини Сергіївни

Науковий керівник:

доктор педагогічних наук, професор

Кругій Катерина Леонідівна

Розширена шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Члени комісії _____

(підпис)

(прізвище та ініціали)

(підпис)

(прізвище та ініціали)

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Вінниця – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	7
1.1. Дефінітивний аналіз поняття «діалогічне мовлення».....	7
1.2. Лінгвістичні особливості діалогічного мовлення старших дошкільників.....	11
1.3. Карти В.Проппа як засіб розвитку діалогічного мовлення в дітей старшого дошкільного віку.....	20
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	33
2.1. Емпіричне дослідження використання карт В.Проппа як засобу розвитку діалогічного мовлення в дітей старшого дошкільного віку.....	33
2.2. Аналіз та інтерпретація результатів дослідження використання карт В.Проппа як засобу розвитку діалогічного мовлення в дітей старшого дошкільного віку.....	42
2.3. Педагогічні умови розвитку діалогічного мовлення в дітей старшого дошкільного віку.....	50
ВИСНОВКИ.....	60
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	63
ДОДАТКИ.....	69

ВСТУП

Актуальність проблеми. Актуальність дослідження зумовлено державними вимогами щодо реалізації мовної освіти в Україні, спрямованої на формування в дітей та молоді мовленнєвих вмінь і навичок, розвиток мовленнєвих здібностей, про що зазначається в Законах України „Про мову”, „Про освіту”, „Про дошкільну освіту”, а також у Базовому компоненті дошкільної освіти; новими тенденціями в розвитку системи дошкільної освіти; соціальною значущістю проблеми мовленнєвого розвитку дітей раннього і дошкільного віку.

Дошкільний вік науковці вважають сенситивним періодом, оскільки в цей вік дитина більше чутлива до мовної інформації (А. Богуш, Н. Гавриш, К. Крутій, Ф.Сохін, О.Ушакова та ін.).

З огляду на значення зв'язного мовлення для розвитку зростаючої особистості й те, що діалогізоване мовленнєве середовище оточує дитину з перших хвилин життя, Базовий компонент дошкільної освіти визначає одним з пріоритетних завдань мовленнєвого розвитку – формування діалогічної компетенції та конкретизує її зміст.

Недостатня розробленість проблеми, епізодичний характер роботи над діалогом, що має місце в традиційній практиці закладів, дошкільної освіти, не дозволяє максимально повно та успішно розв'язувати це завдання.

Проблема діалогічного мовлення різнопланово розглядалася науковцями у філософському (М.Бахтін, В.Біблер, М.Бубер); лінгвістичному (Т.Винокур, Л.Щерба та ін.); нейрофізіологічному (Л.Виготський, В.Давидов, С.Рубінштейн), психолінгвістичному (О.Леонт'єв, Т.Ушакова, С.Цейтлін), лінгводидактичному (А.Арушанова, А.Богуш, Н.Гавриш, В.Захарченко, Ю.Косенко, О.Лещенко, М.Лісіна, М.Попова, С.Хаджирадєва, О.Ушакова, Г.Чулкова) аспектах.

Аналіз літератури з проблеми розвитку зв'язного мовлення дітей засвідчує, що дослідженню окремих питань цієї проблеми приділено значну увагу науковців (Л.Березовська, Н.Гавриш, С.Хаджирадєва та ін.). Особливого

значення набувають дослідження з питань розвитку діалогічного мовлення дітей дошкільного та молодшого шкільного віку (А.Арушанова, О.Аматьєва, А.Богущ, Н.Гавриш, Е.Палихата, Г.Чулкова та ін.).

Не зважаючи на наявність значної кількості психолого-педагогічної та науково-методичної літератури щодо розвитку діалогічного мовлення дітей старшого дошкільного віку, питання навчання діалогічного мовлення спеціально не досліджувались. Існує нагальна потреба у виявленні особливостей становлення діалогу на етапі дошкільного віку, в науково-обґрунтованій методичній системі навчання діалогічного мовлення.

Вивчення стану роботи сучасних закладів дошкільної освіти з розвитку діалогічного мовлення дошкільників засвідчило наявність в усіх вікових групах активної стихійної мовленнєвої практики дітей, але у ситуації організованої навчально-мовленнєвої діяльності, на жаль, продовжує домінувати монолог вихователя. Як засвідчують експериментальні дослідження (А.Арушанова, К.Крутій та ін.), без спеціального навчання, починаючи з старшого дошкільного віку, який є сенситивним періодом, формування діалогічного мовлення не досягає необхідного якісного рівня, що негативно впливає на якість мовлення в цілому, процес соціалізації дітей.

Розвиток діалогічного мовлення вирішується не тільки на заняттях, але і у всіх режимних моментах. Режимні моменти сприятливі для організації правильного мовленнєвого спілкування, вони безпосередньо пов'язані з якимись реальними об'єктами, з приводу яких можна організовувати колективну розмову з дітьми. За допомогою колективної розмови можна впливати на всі сторони мовлення дитини: виправляти помилки, давати зразок правильної мови, розвивати навички діалогічного мовлення.

У зв'язку з вищенаведеним, можна говорити про реально існуючі суперечності.

На соціально-педагогічному рівні: між соціальною значимістю розвитку діалогічного мовлення в дошкільному віці й низькому рівні розвитку діалогічного мовлення в старшому дошкільному віці.

На науково-теоретичному рівні: між необхідністю використання технологій навчання діалогічного мовлення в дошкільників й недостатньою розробленістю теоретичних основ цього процесу.

На науково-методичному рівні: між освітнім потенціалом моделювання у формуванні діалогічного мовлення в дітей і відсутністю науково-методичних розробок з його застосування як засобу навчання діалогічного мовлення старших дошкільників.

Відтак, необхідність розв'язання цих суперечностей зумовила вибір теми «Використання карт В.Проппа як засобу розвитку діалогічного мовлення в дітей старшого дошкільного віку».

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати, розробити та перевірити можливості використання карт В. Проппа як засобу розвитку діалогічного мовлення в дітей старшого дошкільного віку.

Об'єкт дослідження – процес оволодіння діалогічним мовленням старшими дошкільниками.

Предмет дослідження – застосування карт В. Проппа в процесі розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку.

На підставі мети дослідження було визначено такі **завдання**:

- проаналізувати поняття «діалогічне мовлення»;
- визначити особливості діалогічного мовлення старших дошкільників;
- використати карти В. Проппа як засіб розвитку діалогічного мовлення в дітей старшого дошкільного віку;
- здійснити емпіричне дослідження використання карт В. Проппа як засобу розвитку діалогічного мовлення в дітей старшого дошкільного віку;
- сформулювати педагогічні умови розвитку діалогічного мовлення в дітей старшого дошкільного віку з використанням карт В. Проппа.

Відповідно до завдань було застосовано такі **методи дослідження**: *теоретичні* (аналіз, порівняння та узагальнення інформації наукових джерел з проблеми дослідження; вивчення педагогічного досвіду) були використані з

метою висвітлення концептуальних ідей створення освітнього середовища за ідеями Реджіо-підходу та методичних аспектів його створення; *емпіричні* (вивчення досвіду роботи закладів дошкільної освіти, опитування педагогів, спостереження за роботою вихователів)

Структура дипломної роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг становить 86 сторінок, основний зміст викладено на 62 сторінках.

Апробація результатів магістерської роботи відбулась на таких конференціях:

1. Бровченко М. Использование карт Проппа как средства развития диалогической речи у детей старшего дошкольного возраста/ Бровченко М.С., Крутий Е. Л. / Сборник научных статей XII Международного научно-практического семинара «*Дошкольное образование опыт проблемы перспективы*» (Барановичи, 22—23 апреля 2021 г.). – Барановичи : БарГУ, 2021. С.209-212.
2. Бровченко М. Карти В. Проппа як засіб розвитку діалогічного мовлення в дошкільників/ *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти* : збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 22-23 квітня 2021 р.) / за ред. О.А.Голюк ; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, факультет дошкільної і початкової освіти імені Валентини Волошиної. – Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля, 2021. – Вип. 10. С. 50-54.

Список використаних джерел:

1. Аніщук А.М. Мовлення як засіб самовираження старшого дошкільника : навч. – метод. посіб. для вихователів, практичних психологів, батьків та студентів дошкільних відділень педагогічних вишів / А.М.Аніщук. – Ніжин: НДУ ім. М.Гоголя, 2013. 113 с.
2. Арутюнова Н.Д. Дискурс // Лингвистический энциклопедический словарь. – М. : Сов. энциклопедия, 1990. С.136-137.
3. Арушанова А.Г. Организация диалогического общения дошкольников со сверстниками / А.Г.Арушанова // *Дошкольное воспитание*. 2011. №5. С. 51-59.
4. Арушанова А.Г. Речь и речевое общение детей: 3-7 лет: Книга для воспитателей детского сада / А.Г.Арушанова / Центр «Дошкольное детство» им. А.В. Запорожца. – М. : Мозаика-Синтез, 1999. 270 с.
5. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов / О.С.Ахманова. – М. : Энциклопедия, 2009. 606 с.
6. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти) / Наказ МОН України від 12.01.2021 № 33 «Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) нова редакція». URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/novij-bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-zabezpechit-pidvishennya-yiyi-yakosti-ta-vidpovidnist-mizhnarodnim-standartam-sergij-shkarlet/> (дата звернення: 20.09.2021).
7. Большой толковый психологический словарь : В 2 т. / Ребер Артур (Penguin). Том 1 (А – О) : Пер. с англ. – М. : Вече, АСТ, 2000. 592 с.
8. Большой толковый психологический словарь : В 2 т. / Ребер Артур (Penguin). Том 2 (П – Я): Пер. с англ. – М. : Вече, АСТ, 2000. 560 с.
9. Богуш А. М. Мовленнєвий розвиток дошкільника від народження до семи років: монографія / А.М. Богуш. – К. : Слово, 2004. 376 с.
10. Богуш А. М. Дошкільна лінгводидактика: теорія і методика навчання дітей рідної мови: підручник / Богуш А. М., Гавриш Н. В.; [за ред. А. М. Богуш]. – К. : Вища шк., 2017. 542 с.
11. Богуш А. М. Мовленнєвий розвиток дітей від народження до 7 років. Монографія / А. М. Богуш. – К.: Видавничий Дім „Слово», 2013. 376 с.
12. Богуш А. М., Гавриш Н. Оптимізація мовленнєвої роботи з дітьми в розвивальному середовищі дошкільного навчального закладу / А. М. Богуш, Н. Гавриш // *Дошкільне виховання*. 2012. №10. С. 5 – 9.
13. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Укл. і головний ред. В.Т.Бусел. – К. : Ірпінь : ВТФ “Перун”, 2001. 1440 с.
14. Венгер А.Л. Психическое развитие ребенка в процессе совместной деятельности // *Вопр. психологии*. 2001. № 3. С.17-26.
15. Венгер Л.А. Одаренный ребенок. Программа (основные положения). – М. : Новая школа, 2011. 64 с.
16. Выготский Л. С. Психология. – М. : Изд-во ЭКСМО-Пресс, 2000. 1008 с.

17. Гавриш Н. В. Діти і соціум : особливості соціалізації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку : Монографія / За заг. ред. Н.В. Гавриш. – Луганськ : Альма-Матер, 2006. 368 с.
18. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
19. Дошкільна лінгводидактика. Хрестоматія. Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів. / Упорядник Богущ А.М. Частина I та II. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2005. 720с.
20. Дошкільна лінгводидактика : словник-довідник : понад 600 термінів, понять та назв / упор. А. М. Богущ, К. Л. Крутій. – Запоріжжя : ТОВ «ЛПКС» ЛТД, 2014. 200 с.
21. Дьяченко М.И., Кандыбович Л.А. Краткий психологический словарь: Личность, образование, самообразование, профессия. – Мн. : ХЭЛТОН, 1998. 399 с.
22. Ефимов О.И., Ефимова В.Л. Зачем ребенку речь? Диалоги невролога и логопеда о развитии особых детей. – СПб. : Издательство «ДИЛЯ», 2017. 384 с.
23. Запорожец А.В. Избранные психологические труды: В 2 т. Т. I. Психическое развитие ребенка. М. : НИИ общей педагогики, 1986. С.22-39.
24. Калмикова Л.О. Формування мовленнєвих умінь і навичок у дітей: психолінгвістичний та лінгвометодичний аспекти : навч. посіб. для студ. ВНЗ / Л.О. Калмикова. – К. : НМЦВО, 2003. 300 с.
25. Карасьова К.В. Ігровий простір дитини / К. В. Карасьова, Т. О. Піроженко. – К. : Шк.світ. 2011. 128 с.
26. Кононко О. Л. Соціально-емоційний розвиток особистості (в дошкільному дитинстві): навч. посіб. для вищ. навч. закл. / Кононко О. Л. – К. : Освіта, 1998. 256 с.
27. Копилова О.В., Використання символів у роботі з дошкільниками / О.В. Копилова, В.М. Ткаченко. – Х. : Вид-во «Ранок», 2009. 56 с.
28. Критерії якості дошкільної освіти. Звіт за результатами досліджень в межах міжнародного проекту «Міжнародні критерії якості дошкільних освітніх програм». – К. : Всеукраїнський фонд «Крок за кроком», 2019. 83 с.
29. Крутій К., Зданевич Л.В. Інформаційний шум у закладах освіти: причини виникнення і шляхи подолання // К. Крутій, Л. Зданевич. // *Учитель початкової школи*. 2020. №3. С. 5–9.
30. Крутій К. Скарбничка ігор для розумних батьків і кмітливих дітлахів / Автори та укл. К.Крутій, Н.Маковецька. – 3-тє вид., виправ. – Запоріжжя : ТОВ “ЛПКС” ЛТД, 2010. – 204 с.
31. Крутій К. Л. Лингводидактическая технология развития связной речи старших дошкольников с использованием приёмов моделирования : практ. пособ. / авт.-сост. К. Л. Крутій. – Запорожье : ООО «ЛИПС» ЛТД, 2013. 184 с.
32. Kruty K. Overcoming Communicative Deadaptation of Speech Passive Children of Pre-School Age / Kruty Kateryna, Larysa Zdanevych. // *Psycholinguistics*. Психолінгвістика. Психолінгвістика: зб. наук.

праць. Серія : Психологія. Переяслав-Хмельницький : ФОП Домбровська Я.М. 2019. Вип. 26 (1). Web of Science Core Collection (ESCI) – С.141-159. (0, 8 д.а., авт. – 0, 4 д.а.).

<https://doi.org/10.31470/2309-1797-2019-26-1-141-159>

<https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57211396974>

(проіндексовано в 2020 р.)

33. Kruty K. Influence of fitness techniques integration on the development of physical qualities and morpho-functional state of adult females. Mozolev O, Bloschynskiy I, Prontenko K, Zdanevych L, Kruty K., Popovych O, Pisotska L. Hum Mov. 2021; 22 (1) :55–63; doi: <https://doi.org/10.5114/hm.2021.98465>.
34. <https://www.termedia.pl/Influence-of-fitness-technologies-integration-on-the-level-of-the-development-of-physical-qualities-and-morpho-functional-state-of-adult-females,129,41676,1,1.html>
35. Kruty K. The Formation of Key Competences in the Training Process of Preschool Education Specialists (Experience of the United Kingdom, Germany, Ukraine) / Larysa V. Zdanevych, Kateryna L. Kruty, Tetiana M. Tsehelnik, Leonida S. Pisotska & Nataliia V. Kazakova // International Journal of Higher Education 9(7):196. August 2020. p. 196-206. (Follow journal URL: DOI: <https://doi.org/10.5430/ijhe.v9n7p196>
<http://www.sciedupress.com/journal/index.php/ijhe/article/view/18589>
Kruty K. Formation of Speech Activity in Older Preschool Children with Autistic Disorders / Bazyma, N., Zdanevych, L., Kruty, K., Tsehelnik, T., Popovych, O., Ivanova, V., & Cherepania, N. (2020). BRAIN. Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience, 11(3), 107-121. <https://doi.org/10.18662/brain/11.3/112>
<https://lumenpublishing.com/journals/index.php/brain/article/view/3228> Львов
36. Осорина М.В. Секретный мир детей в пространстве мира взрослых. – СПб : Издательство «Питер», 2000. 288 с.
37. Педагогічний словник / За редакцією дійсного члена АПН України Ярмаченка М.Д. – К. : Педагогічна думка, 2001. 516 с.
38. Пиаже Ж. Избранные психологические труды / Жан Пиаже. – М. : Международная педагогическая академия, 1994. 680 с.
39. Поддьяков А. Н. Создание объектов для изучения исследовательского поведения и мышления: от замысла до психологического эксперимента / *Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту пси-хології імені Г.С. Костюка НАПН України*. К. : Видавництво «Фенікс», 2017. Т. XII. Психологія творчості. Випуск 23. С. 230-247.
40. Поддьяков Н.Н. Исследовательское поведение. Стратегия познания, помощь, противодействие, конфликт [Текст] / Н.Н. Поддьяков. – М. : Аспект-пресс, 2010. 211с.
41. Пропп В. Я. Поэтика фольклора. – М. : Лабиринт, 1998. 352 с.
42. Рубинштейн С. Л. Развитие речи у детей // Основы общей психологии: в 2-т./ АПН СССР. – М., 1989. Т.1 С. 480–483.

43. Рудна С. М. Психологічні особливості розвитку мовлення у дошкільнят [Текст] : магістер. робота / С. М. Рудна ; науковий керівник К. М. Пасько. – Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2020. 80 с.
44. Словник-довідник з української лінгводидактики / За заг. ред. проф. М.Пентилюк. – К. : Ленвіт, 2003. 149 с.
45. Словник іншомовних слів / Укл. С.М. Морозов, Л.М. Шкаралупа. – К. : Наукова думка, 2000. 680 с.
46. Словник іншомовних слів: 23 000 слів та термінологічних словосполучень / Укл. Л.О.Пустовіт та ін. – К. : Довіра, 2000. 1018 с.
47. Словник синонімів української мови : В 2 т. / А.А.Бурячок, Г.М. Гнатюк, С.І.Головащук та інші. – К. : Наук. думка, 2001. 1026 с.
48. Стежинки у Всесвіт : комплексна освітня програма для дітей раннього та передшкільного віку / автор. колектив ; наук. керівник К. Л. Крутій. — Запоріжжя : ЛПКС, 2020. 240 с.
49. Я у Світі. Програма розвитку дитини від народження до шести років / О.П.Аксьонова, А.М.Аніщук, Л.В.Артемова; наук. кері. О. Л. Кононко.-Київ : ТОВ «МЦФЕР-Україна», 2019. 488 с.
50. «STREAM-освіта», або Стежинки у Всесвіт» /Альтернативна програма формування культури інженерного мислення в дошкільників / автор. колектив ; наук. керівник К.Л.Крутій. Запоріжжя : ТОВ «ЛПКС» ЛТД, 2020. С. 5-50.
51. Cadwell L. B. Bringing Reggio Emilia Home an Innovative Approach to Early Childhood Education. Нью-Йорк : Teachers College Press, 1997. 158 с.
52. Clark A. Ways of seeing: using the Mosaic approach to listen to young children’s perspectives /in Clark, A., Kjrholt and Moss, P. (eds.) Beyond Listening. Children’s perspectives on early childhood services. Bristol : Policy Press, 2005. pp. 29–49.
53. Coyle K.J. To foster the focus and motivation needed to succeed in school, kids need outdoor time everyday. NWF VP for Education and Training and Author of the Report [Електронний ресурс] / Kevin Coyle // Past News Releases. – 2020. – Режим доступу до ресурсу:
https://www.prweb.com/releases/outdoor_play_education/academic_performance/prweb4456024.htm.
54. Kahn D. Implementing Montessori education in the public sector. Cleveland, OH: NAMTA, 1990. p. 33-57.
55. Lingenauber S. Einfhrgung in die Reggio-редdagogik. – Bochum, 2009. P. 19.
56. Hüther Gerald, Quarch Christoph. Retter das spiel! Weil Leben mehr als Funktionieren ist. – Germany : Carl Hanser Verlag München, 2016. 230 с.
57. Roopnarine J.L., Johnson, J.E. Approaches to early childhood education. – New Jersey : Pearson, 2005. P. 18–69.
58. [Sandseter, E. B. H., Cordovil, R., Hagen, T. L., & Lopes, F. \(2019\). Barriers for Outdoor Play in Early Childhood Education and Care \(ECEC\) Institutions: Perception of Risk in Children’s Play among European Parents and ECEC Practitioners. Child Care in Practice, 1-19. doi: 10.1080/13575279.2019.1685461](#)

59. Sylva K., Siraj-Blatchford E., Taggart B. Ecers-Siraj-Blatchford, I. Conceptualising progression in the pedagogy of play and sustained shared thinking in early childhood education: a Vygotskian perspective. *Education and Child Psychology*. 2009. 26 (2) 77-89.
60. Why Reggio Emilia Education Works [Электронный ресурс]. URL: <https://spielgaben.com/why-reggio-emilia-education-works/> (дата звернения: 09.09.2021).